

1.

Vyrų pensionas

Pro tirštus garvežio dūmų kamuolius, kurie dabar draikosi po peroną, nieko nematyti. Reikia į juos įsiskverbti, leistis akimirką pilko rūko apakinamam, kol žvilgsnis, įveikęs šį išbandymą, taps aštrus, skvarbus ir visaregis.

Pirmiausia išvysime perono grindinį, plokščių kvadratus su vienur kitur prasikalusiais skurdžios želmės kuokšteliais – erdvę, kuri bet kokia kaina nori išlaikyti tvarką ir simetriją.

Netrukus ant jo pamatysime kairės kojos batą, rudą, odinį, nebe pirmo naujumo, prie jo iškart prisijungs antras, dešinys; šis atrodo dar labiau nustekentas – nosis nubrozdinta, oda vienur kitur išberta šviesių dėmelių. Batai kurį laiką stovi dveiodami, bet paskui kairysis žengia pirmyn. Judesio kilstelėta klešinė mirksniui atidengia juodą medvilninę puskojinę. Juodai spalvai dar paantrina atlapoti drapinio palto skvernai; šiandien šilta. Rudą odinį lagaminą laiko suspaudusi smulki plaštaka – blyški, bekraujė; nuo įtampos joje iššoko gyslos ir dabar rodo į savo ištakas – kažkur giliai, rankovės viduriuose. Iš po palto šmėsčioja flanelinis švarkas – ne itin geros kokybės ir kiek pavargęs po ilgos kelionės. Ant jo matyti smulkių neaiškos kilmės taškiukų – tai pasaulio žvynai. Balta marškinių apykaklė, prisegama, tikriausiai bus visai neseniai pakeista, nes jos baltumas šviežesnis už pačių marškinių baltumą ir kontrastuoja su keleivio žemės spalvos veidu. Dėl šviesių akių, antakių ir blakstienų tasai veidas atrodo ligūstas. Visa ši žmogysta raudonai žėrinčio vakarinio dangaus fone kelia nerimą, lyg būtų atkakusi čia, į šiuos melancholiškus kalnus, iš ano pasaulio.

Keleivis drauge su kitais atvykėliais patraukia į stoties, stebėtinai didelės šiai kalnų vietai, pagrindinę salę; nuo kitų jis vis dėlto skiriasi – eina neskubėdamas, netgi padelsdamas ir niekas jo nelaukia, niekas neišsina jo pasitikti. Stato lagaminą ant nuzulintų plytelėmis išklotų grindų ir užsimauna šiltas pirštines. Viena jų, dešinė, ant susuktos į tūbą plaštakos netrukus keliauja prie lūpų priimti trumpų, sausų kosulių parado. Jaunuolis gūžiasi ir ieško kišenėje nosinės. Pirštai akimirką čiuopia vietą, kur

kišenėje po palto medžiaga slepiasi pasas. Atidžiau pažiūrėję, pamatysime įmantrų braižą, koku kažkoks galicietis valdininkas užpildė dokumento grafas: Mečislovas Voiničius, katalikas, Lvovo politechnikos instituto studentas, gimęs 1889, akys mėlynos, ūgis vidutinis, veidas pailgas, plaukai šviesūs.

Šisai Voiničius dabar pėdina per pagrindinę geležinkelio stoties salę Dittersbache, kurs yra netoli Valdenburgo, žengia nedrąsiai per niūrią aukštą patalpą, kur ant aukščiausių karnizų tikriausiai gyvena aidas, ir jaučia, kaip laukiamajame pro kasų langelius jį budriai seka kažkieno akys. Žvilgteli į didelį salės laikrodį – valanda vėlyva, tai paskutinis traukinys iš Breslau. Kiek padvejoja, o paskui išeina iš stoties pastato į lauką ir bemat patenka į glėbį dantytam kalnų horizontui.

Atvykėlis nustemba, kad vasara čia seniai baigėsi ir ant grindinio jau pabirę pirmųjų lapų, nors dar tik rugsėjo vidurys. Pastarosiomis dienomis tikriausiai lijo, nes lengva migla dar kone aklina užklojusi peizažą, darydama išimtį tik tamsioms upokšnių linijoms. Jaunikaitis, jo plaučiai, jaučia, kad esąs aukštai, tai gerai veikia jo ligos išvargintą kūną. Voiničius stovi ant stoties laiptų, įtariai apžiūrinėdamas savo plonapadį apavą – teksią pagalvoti apie žieminius batus. Lvoje tebežydi astrai ir gvaizdūnės, ir niekam nė nesivaideno joks ruduo. O čia štai aukštas horizontas, todėl yra dar tamsiau ir spalvos atrodo ryškesnės, beveik vulgarios. Tą akimirką jį apima gerai pažįstama melancholija, būdinga žmonėms, įsitikinusiems, kad greitai mirs. Jaučia, kad tasai pasaulis aplinkui – tai popieriniame ekrane nutapyta dekoracija, galėtų įbesti pirštą į šį monumentalų peizažą ir pradurti skylę tiesiai į nebūtį. Ir ji, nebūtis, imtų lietus iš ten tarsi potvynis ir galop pasiektų ir jį, griebtų jam už gerklės. Prireikia papurtyti galvą, kad atsikratytų šio vaizdinio. Vaizdinys subyra į lašelius ir iškrenta ant lapų. Laimė, keliu jo pusėn dar da neišvaizdus, brikelę primenantis vežimas. Jame sėdi liesas, šlakuotas vaikinukas keista apranga. Dėvi lyg kokią karišką striukę sunkiai nusakomos kilmės – nes nepanaši nei į prūsiską mundurą, tatau būtų tokioje vietoje suprantama, nei į joki kitą – ir įmantriai ant šono nusmuktą karišką pilotę. Netardamas žodžio sustoja priešais Voiničių ir kažką po nosimi bambėdamas ima jo bagažą.

– Kaip laikotės, gerasis žmogau? – mandagiai klausia Voiničius mokykline vokiečių kalba, tačiau veltui laukia atsakymo; anas užsitraukia ant akių kepurę ir nekantriai parodo jam vietą brikelėje.

Vežėjas negaišdamas paragina arklį. Iš pradžių jiedu važiuoja grįstomis miestelio gatvėmis, paskui keliu, vinguriuojančiu sutemose tarp stačių skardžių per mišką. Nuolat girdėti netoliese tekančios kalnų upės šniokštimas, Voiničius jaučia jos kvapą, tas kvapas: drėgnos miško paklotės, pūvančių lapų, amžinai šlapių akmenų, vandens jam

visada kelią nerimą. Jis mėgina užmegzti kalbą su vežėju, klausinėja šio ir to, pavyzdžiui, kiek ilgai važiuosią, kaip šisai atpažinęs jį stoty, kuo esąs vardu, tačiau tas nė neatsigręžia, tyli. Dujinis žibintas vaikinuko dešinėje apšviečia dalį jo veido, iš profilio panašaus į kalnų graužiko – švilpiko snukutį, ir Voiničius pagalvoja, kad vaikis tikriausiai yra arba kurčias, arba netašytas stuobrys.

Pagaliau, po kokių trijų ketvirčių valandos, jiedu išnyra iš miško šešėlio ir įvažiuoja į stebėtinai lėkštą klonį, nelauktą tokioje vietoje plynaukštę tarp miškuotų kalnų. Dangus gęsta, tačiau dar matyti tas įstabus horizontas, kuris kiekvienam atvykėliui iš žemumų tarsi užgniaužia kvapą.

– Gerbersdorfas, – staiga sako vežėjas netikėtai aukštu, vaikišku balsu.

Bet Voiničius nieko nemato, nieko, išskyrus tankią tamsos sieną, nesvetingai ištisais skivytais besiknojančią nuo šlaitų. Ir tik tada, kai akys prie jos pripranta, staiga išvysta viaduką – jiedu palenda po juo ir įvažiuoja į miestelį. Pirmiausia juos pasitinka masyvus raudonų plytų pastatas, tada iškart kiti, mažesni, statiniai ir gatvė, ir net du dujiniai žibintai. Plytų namas pasirodo esąs milžinas, auga akyse, o vežimui judant iš tamsos išnyra murzina geltona šviesa spingsinčių langų eilės. Voiničius negali atplėšti akių nuo šio netikėto triumfališko reginio ir dar ilgai atsigręžęs žiūri, kol tas paskęsta sutemose nelyg didžiulis garlaivis.

Brikelė dabar pasuka į siaurą keliuką palei upokšnį, pervažiuoja per tiltelį, nutratėdama ratais taip, lyg kas šaudytų. Galop sustoja prie medinio trobesio, architektūra jo tokia keista, kad iškart pagalvoji apie degtukų namelį – tiek ten verandų, balkonėlių ir terasų. Languose žiba maloni šviesa. Po antro aukšto langais matyti gražus švabacheriu iš storos skardos išpjaustytas užrašas:

Gästehaus für Herren

Voiničius pajunta palengvėjimą, išlipa iš brikelės ir įtraukia į plaučius didelį gurkšnį to naujo oro, juk sakoma, kad jis gydo net sunkiausius atvejus. Gal vis dėlto pernelyg paskuba, nes antai jį ištinka toks iš kojų verčiantis kosulio priepuolis, jog turi pasiremti į tiltelio baliustradą. O tada, kosėdamas, pajunta šaltį ir nemalonų perpuvusio medžio glitumą, ir gero pirmojo įspūdžio kaip nebūta. Neįstengia sutramdyti pragariškų diafragmos spazmų ir jį persmelkia siaubas – kad tuojau uždus, kad tai bus paskutinis priepuolis. Mėgina nepasiduoti panikai, galvoti apie žydinčią pievą, apie šilumą, saulę, kaip kad patarė daktaras Sokolovskis. Labai stengiasi, nors akys ašaroja, o į veidą priplūsta kraujo. Jam atrodo, kad dar kiek ir iškosės savo sielą.

Bet tada pajunta spustelint petį – netrukus aukštas, atletišškai sudėtas žilstelėjęs

vyriškis paduoda jam ranką. Pro ašaras Voiničius mato jo rausvą, sveiką veidą.

- Na jau, na jau, susiimkite, meldžiamasis, - taria tas su tokia plačia šypsena ir pasitikėjimu savimi, kad leisgyvis nuo kosulio svečias panūsta prisiglausti prie jo ir leistis paguldomas į lovą, lyg vaikas. Būtent taip. Vaikas. Lova. Truputį susigėdęs apsikabina vyriškį už kaklo ir leidžiasi vedamas per egliniais dūmais prakvėpusią priemenę ir minkštais, kiliminiu taku išklotais laiptais į viršų. Visa tai truputį primena imtynes, vyrišką sportą, kada tvirti kūnai puola vienas prie kito, surakina glėbyje, meta, tačiau ne tam, kad sužalotų vienas kitą, priešingai - kova tėra dingstis parodyti viens kitam švelnumą ir artimo meilę. Voiničius pasiduoda stiprioms rankoms, leidžiasi nuvedamas į kambarį antrame aukšte, pasodinamas ant lovos ir nuvelkamas palatą bei megztinį.

Vilhelmas Opicas - taip prisistato vyriškis rodydamas pirštu sau į krūtinę - apglobia jį vilnoniu pledu ir iš kažkieno rankų, kurios trumpam pasirodo durų plyšyje, paima puodelį su karštu, gardžiai kvepiančiu sultiniu. Kol Mečislovas siurbčioja mažais gurkšneliais, Vilhelmas Opicas iškelia pirštą į viršų (Voiničius jau spėjo pastebėti, kokia svarbi Vilhelmo dalis yra tasai pirštas) ir sako minkšta, kiek juokinga vokiečių kalba:

- Rašiau profesoriui Sokolovskiui, kad sustotumėt pailsėti Breslau. Tokia kelionė pernelyg ilga ir varginanti. Sakiau.

Sultinio šiluma maloniai pasklinda Voiničiaus kūne ir vargšelis nė nepastebi, kada užmiega. Pabūkime dar valandėlę šalia, klausydamiesi jo ramaus alsavimo, mus džiugina, kad jo plaučiai nurimo.

Mūsų dėmesį dabar atkreipia plonytis it styga šviesos pluoštelis, kuris krenta į kambarį iš koridoriaus ir baigia kelionę ant porcelianinio naktipuodžio po lova. Mus traukia lentų plyšiai grindyse - ten ir pranykstame.

*

Be ketvirčio septintą Voiničių pažadino trimito garsas, todėl ilgoką valandėlę negalėjo susigaudyti, kur esąs. Net nemuzikali ausis galėjo pagauti iškraipytą melodiją, tatau jį pralinksmino ir pakėlė nuotaiką. Melodija jam atrodė pažįstama, tačiau taip, kaip pažįstami dalykai, genialūs savo paprastumu. Atrodo, kad jie visada buvo ir bus.

Mečislovas Voiničius buvo tikras bėdų maišas, o jo bėdas geriausiai išmanė net ne jis pats, o jo tėvas, Januaras Voiničius, emeritas ir dvarininkas. Tvarkė tą bėdų ūkį labai sumaniai, rimtai ir taktiškai, elgdamasis su jam patikėtu turtu, savo sūnumi, didžiai atsakingai ir - kas be ko - su meile, nors be didelių sentimentų ir tų visų „bobiškų jausmybių“, kurių taip nekenė.

Viena iš tų bėdų, prie kurios atsiradimo šiek tiek prisidėjo ir jis, buvo perdėta sūnaus

baimė, kad yra slapta stebimas. Taigi jaunas Voiničius daug dėmesio skyrė svetimam žvilgsniui, vis tikrindavo, ar neseka jo kas iš už anglių krūvos, iš už kampo, pro langą, kuriame štai krustelėjo užuolaida, pro raktų skylutę. Tėvo atsargumas ir įtarumas persikūnijo į sūnaus maniją. Voiničius nuolat jautėsi taip, tarsi svetimas žvilgsnis būtų koks lipnus daiktas, prisisiurbias prie jo nelyginant gliti ir šlykšti dėlės burna. Todėl visada, kiekvienoje patalpoje, kur ketino praleisti naktį, atidžiai apžiūrėdavo užuolaidas languose, popieriaus gniužulėliu užkišdavo rakto skylutę, patikrindavo, ar sienoje nėra skylių, ar kas netyko plyšiuose tarp lentų, pasižiūrėdavo net už paveikslų. Reikia pasakyti, kad pensionuose ir viešbučiuose slapta stebėjimas nėra jau toks nerealus – kartą, kai su tėvu jiedu apsistojo viešbutyje Varšuvoje per vieną iš tų vizitų pas sveikatos specialistą, jaunas Voiničius sienoje aptiko taisyklingą skylę, negrabiai užmaskuotą margame tapetų rašte, ir, be abejo, užklįjavo ją duonos gumulu, o kai rytą mėgino iššniukštinėti, kas ir iš kur galėjo stebėti svečius, atrado, kad už sienos yra tarnybinė laiptinė, kuria naudojasi viešbučio personalas. Eureka! Vadinasi, jam ne manija. Žmonės šnipinėja. Jiems be galo patinka tai – žiūrėti į žmogų, kai šis apie tai nenučiuokia. Vertinti, lyginti. Toks slapta stebimas žmogus tampa beginklis, tampa nieko nenujaučiančia, bejėge auka.

Pakirdęs tučtuojau ėmėsi rašyti tėvui naujienas, reikėjo nuraminti gimdytoją. Rodės, kas čia tėr, keli paprasti žodžiai, tačiau sekėsi ne per geriausiai, apstingusi ir silpna ranka neklausė. Todėl sutelkęs visą dėmesį į ją, vedžiojo pieštuku po kreminį popierių bloknote odiniais viršeliais. Mielas judesys, mums jis patinka. Primena sliekų rausiamus suktus urvus po žeme ir kinivarpų išgraužtus spiralinius ornamentus medžio kamiene. Voiničius sėdėjo pataluose, pasiramstęs dviem didžiulėmis pagalvėmis. Ant kelių buvo pasidėjęs gudrų įtaisą – kažką panašaus į staliuką, kurio kojas atstojo patogus laikyti, žirnių prikimštas maišas.

Iš pradžių radosi du skaičiai, sudarydami „13“, paskui tiesus pagaliukas ir kryžiukas – „IX“, po šių dar keturi skaičiai išsirikiavo į „1913“. Toliau išsiraitė užrašas „Görbersdorf“, kelis kartus pariebintas. Ypatingas dėmesys buvo skirtas umliautui. Paskui jau pieštukas pasileido per popierių lygiai ir energingai. Grafitas traškėjo, popierius dubo po apvaliais raidžių pavidalais.

Kambarys buvo kuklus, bet įrengtas patogiai. Du langai žvelgė į gatvę ir upelį, tekantį pro namą, nors vaizdą kiek drumstė vašeliu nertos užuolaidos. Prie vieno iš langų stovėjo apskritas staliukas ir du patogūs, apmušti, truputį jau apzulinti krėslai, galima sakyti, foteliai – jaukus kampelis, jei kas norėtų paskaityti. Į kairę nuo durų buvo lova su mediniu, dailiai puoštu galvūgaliu, šalia – spinta. Tualetinis stalelis stovėjo į dešinę nuo

durų. Sienos buvo apmuštos tekstiliniais tapetais su plačiais šviesiai mėlynais dryžiais, todėl kambarys atrodė aukštesnis ir erdvesnis, nei buvo iš tikrųjų. Ant sienų kabojo graviūrų iš egzotiškų kraštų: kaimenė kiškių ir banda hienų.

Mečislovas Voiničius lenkiškai trumpai išdėstė savo kelionės įspūdžius, pavertė tūkstantį devynis šimtus pėdų į metrus (jam išėjo beveik penki šimtai) ir pažymėjo tuos skaičius savo nupieštame žemėlapyje, vaizduojančiame jo kelionę nuo Lvovo iki čia. Trumpi komentarai daugiausia buvo apie maistą kelionės metu. Toje vietoje, kur buvo „Vroclavas/Breslau“, prirašė: „Geltona moliūgų sriuba, antram patiekalui: piurė su spirgučiais, kopūstai ir maltinis, visiškai toks pat kaip mūsų kotletas. Desertui – vanilinis pudingas su bezė ir vaisių kompotas, labai gardus.“ Žemiau prirašė: „Sumokėta 5 markės.“ Buvo žadėjęs tėvui kasdien parašyti keletą žodžių apie savijautą, nors iš tiesų nežinojo, kaip jaučiasis, tad siuntė į Lvovą patiekalų aprašymus arba geografinius duomenis.

Kažkas tyliai pastukseno į duris ir, jam dar nespėjus ištarti „prašau“, odinė kurpaitė kyštelėjo pro durų plyšį ir švelniai jas pravėrė, paskui pasirodė ir juodos sijono klostės, prijuostės nėriniai ir ant stalelio bemat atsirado padėklas su pusryčiais. Kurpaitės, nėriniai ir prijuostė pranyko taip pat greitai, kaip ir atsirado, o priblokštas Voiničius spėjo tik užsimesti pledą ir išmekenti labas rytas ir ačiū. Buvo toks alkanas, jog apie nieką daugiau, išskyrus valgį, neįstengė galvoti.

Tuoį pat aprašys tatai savo sąsiuvinyje: kietai virti kiaušiniai, du, grakščiose fajansinėse taurelėse, uždengti megztomis vištelėmis, rūkyto avių sūrio griežinėliai, apdėti petražolėmis, gabalėlis geltonučio sviesto, patiektas ant krieno lapo, dubenėlis kvapnių taukų su mažu peiliu tepimui, griežinėliais supjaustytas ridikėlis, pintinė įvairių bandelių, šviesių ir tamsių, abrikosų džemas stiklainiuke, puodelis tirštos kakavos ir ašotėlis kavos.

Po taško sąsiuvinis pokštelėdamas užsivertė, o Voiničius su apetitu sušveitė viską, kas buvo ant padėklo, ir pasistiprinęs pakilo. Apsigobęs pledu nušlepsėjo prie savo lagamino, ištraukė rūpestingai sulankstytą baltinių komplektą ir ėmėsi prausimosi. Ir kai šluostėsi veidą rankšluosčiu, kuris buvo prisigėręs visur pensione tvyrančio spygliuočių malkų kvapo, kaip gyvas sugrįžo prisiminimas apie jų namus kaime ir žiemą palėpėje džiovinamus baltinius, kuriuos Glicerija užnešdavo ten kubilėliuose. Prisiminė palėpę, nugulusią dulkėmis, ir vaizdą pro jos mažus langučius, vadinamus buivolo akimis, – laukų ir mažo parkelio, prisiminė ir gaižų kvapą pūvančių pomidorų kamblių, kukurūzų, vyteles apsvijusių žirnių. Ir pagal kažkokius ne visai suprantamus sinestezijos dėsnius tasai prisiminimas, tasai prieš akis stojęs vaizdas pavirto kūniškais pojūčiais: drabužis

tapo šiurkštus, apykaklė kieta, ką tik išlygintos kelnės briaunotos, kietas odinis diržas ėmė veržti. Ir štai ten, palėpėje, kai tik galėdavo likti vienas ir valandėlę pabūti toli nuo tėvo muštro, nusimesdavo drabužius ir nuogas susisupdavo į satininę, minkštais kutais apsiūtą staltiesę, ir jusdavo, kaip maloniai tie kutai kutena jo blauzdas ir šlaunis, ir galvodavo, kaip nuostabu būtų, jeigu jie lyg kokie antikiniai graikai galėtų vaikščioti su tokiais staltiesiniais chitonais. Tačiau dabar, prisimindamas tą satininę togą, rengėsi ir džiaugėsi pagaliau jaučiąs stiprus ir pailsėjęs.

Esame liudininkai, kaip ant jo lieso kūno sluoksnis po sluoksnio gula drabužiai ir galop jo žmogysta, visiškai kitokia nei vakaryktė kosinti ir papilkėjusiu veidu, stovi uždėjusi ranką ant durų rankenos, užmerktomis akimis, įsivaizduojanti, kokį įspūdį padarytų tam, kas dabar galėtų į jį žiūrėti. Atrodo gerai – lieknas jaunas šviesiaplaukis, švelnių veido bruožų vyrukas, vilkintis vizitines dryžaines kelnes ir vilnonį, rudą žaketą. Netrukus energingai atplėšia duris.

Ne, mes nemanome, kad tai manija, daugiau daugiausia – nekaltas perdėtas jautrumas. Žmonės turėtų priprasti, kad yra stebimi.

*

Voiničius apačion nusileido apie dešimtą, buvo susitaręs tyrimams kurhauze.

Visuose namuose tvyrojo prieblanda – maži, reti langučiai, būdingi kalnietišškai architektūrai, šykštėjo šviesos. Čia stovėjo apskritas, raštuota stora staltiese užtiestas stalas, sofa ir keletas kėdžių, o pasienyje pianinas – retai kada naudojamas, sprendžiant iš pavienių pirštų žymių ant žvilgančio dangčio ir šūsnies pageltusių natų. Ant nedidelės lentynėlės, kabančios šalia, buvo pridėta knygų apie regioną, čionykštes slidinėjimo trasas ir istorinius paminklus. Didžiulėje įstiklintoje indaujoje švietė puikus porcelianinis servizas su mėlynomis sentimentaliomis scenelėmis – piemenų ir avių.

– *Gemütlich*, – sušnabždėjo sau Mečislovas, patenkintas, jog prisiminė tą vokišką žodį, labai jis jam patiko. Tokio žodžio nebuvo jo kalboje. Jauku? Miela?

Atmintyje jam atgijo daktaro Sokolovskio žodžiai iš tų laikų, kai tas ėmėsi jį gydyti ir grumtis su jo apatija, – kad gyvenimą reikia padaryti apetitišką. Taip, apetitiška – tai geresnis žodis nei „gemütlich“, pagalvojo Voiničius, mat siejosi ne tik su erdve, bet ir su visu kuo – su kažkieno balsu, su kalbėsena, sėdėjimu fotelyje, skepetos rišimu po kaklu, su tuo, kaip išdėlioti sausainiai ant lėkštelės. Perbraukė pirštu per minkštą žalsvu pliušu dengtą stalą ir tik po valandėlės nusigandęs pastebėjo fotelyje prie lango sėdintį liesą vyriškį, išraiškingo paukštinio veido, su metaliniais akiniais ant gerokai atsikišusios nosies. Vyriškį gaubė cigaretės dūmai. Voiničiaus ranka lyg nudeginta atšoko nuo pliušo

ir susigėdusi pasislėpė kitos glėbyje. Vyriškis, ne menkiau sumišęs dėl sudrumstos vienatvės, atsistojo ir prisistatė gan oficialiai, vokiškai, su keistu silezišku akcentu:

– Valteris Fromeris. Iš Breslau.

Voiničius lėtai ir raiškiai ištare savo vardą ir pavardę, tikriausiai vildamasis, kad tas iš karto juos įsimins. Jiedu trumpai šnektelėjo ir Fromeris suspėjo jį painformuoti, kad gydašis Gerbersdorfe reguliariai ir yra čia, su pertraukomis, jau trejus metus. Kartais grįždavęs trumpam į Breslau, tačiau ten jam iškart pablogėdavę.

– Žinote, Breslau yra miestas prie vandens. Pavasarį virš pastatų pakimba debesys uodų, mažų, bet nepaprastai nuodingų, o žmonės serga reumatu. Vasarą neįmanoma išsėdėti sode, todėl valstybės tarnautojai ten ilgai neištvėria, vos keletą metų, o paskui sugrįžta į geresnes vietas. Breslau tai laikinas miestas, – jo balse suskambo liūdesio gaida, tarsi būtų kupinas užuojautos miestui. – Kaltas tasai vanduo, prasiskverbia visur... Mane tai blogai veikia... – užsikosėjo. – O, matote, imu kosėti jau vien pagalvojęs apie tai.

Voiničiaus žvilgsnis slystelėjo lango pusėn, už jo tuo metuėjo kažkokia linksma kompanija, kas akimirka prapliumpanti juoku. Voiničius pagalvojo, kad tie žmonės juokiasi lenkiškai, nors nelabai sugebėjo sau paaiškinti, kodėl jam susidarė toks įspūdis. Iš toli nebuvo girdėti žodžių.

– Ar jūs irgi ruošiatės kraustytis į kurhauzą? – pasiteiravo jis Fromerio.

Manė, kad šis klausimas sukels pašnekovo veide bent jau lengvą šypsnį, tačiau tasai suprato klausimą rimtai.

– Sergėk Dieve, – užprotestavo tas. – Ten per daug žmonių. Nieko iš ten nematyti. Nieko ten nesužinosite ir neišmokssite. Gyventi minioje yra blogiau nei kalėjime.

Ką gi, Voiničius turbūt jau galėjo susidaryti nuomonę apie Valterį Fromerį – keistuolis.

Abu, regis, buvo vienodai nedrąsūs, valandėlę stovėjo vienas priešais kitą nejaukioje tyloje, vienas laukė, kol kitas pasakys kokią mandagią frazę. Laimė, pasirodė Vilhelmas Opicas, šeimininkas.

– Tikiuosi, nesutrukdžiau gyvo pokalbio, – pasakė, ir Voiničius ėmė svarstyti, ar Vilhelmas iš jų šaiposi, ar yra toks nepastabus. Tačiau tasai tvirtai paėmė jį už parankės ir ėmė vestis durų link.

– Atsiprašau, bet turiu perduoti jaunikaitį atidžiai daktaro Zempervaiso akiai. Mūsų svečias čia atvyko apverktinos sveikatos.

Fromeris kažką neaiškiai burbtelėjo, grįžo į savo vietą prie lango ir atsisėdo savo ankstesne poza. Tarsi rūkstantis baldas, dirbantis čia visu etatu.

– Daktaras Fromeris yra truputį keistas, bet jis doras žmogus. Kaip ir visi mano pensione, – pasakė Vilhelmas ta savo vis malonesne Voiničiaus ausiai tarme, jiedviem

sustojus ant laiptų priešais namą. – Vaikinukas palydės jus pas daktarą Zempervaisą. Būkite su juo atsargus – jis nemėgsta žmonių iš Rytų. Apskritai nieko nemėgsta. Čia mums labai trūksta tokio žmogaus kaip daktaras Bremeris, – pridūrė mąsliai, kai netrukus abu sustojo prie tiltelio.

Voiničius stebėjo, kaip rūkas dabar keistomis sruogomis kyla į viršų nelyg dūmai.

– Gal kartais pažįstate daktarą Sokolovskį? – pasiteiravo.

Vilhelmo veidas nušvito ir pagyvėjo.

– Aišku, kad pažįstu, dar nuo vaikystės. Jis draugavo su mano tėvu, tėvas pas jį dirbo. Visi čia dirbame kurhauzuose. Kaip jam sekasi?

Ką gi, šito Voiničius gerai nežinojo. Žinojo tik, kad dirba klinikoje Varšuvoje, kad retkarčiais skaito paskaitas Lvove. Tėvas nusiveždavo jį į konsultacijas, kai šis viešėdavo tame mieste. Būtent jo dėka jis čia ir atsidūrė.

– Ar jis vis dar toks lieknas? – dar paklausė Vilis.

Lieknas? Ne, nelieknas. Profesorius Sokolovskis yra kresnas ir drūtas vyras. Tačiau Voiničiui nebeteko atsakyti į šį netikėtą klausimą, nes iš rūko štai išniro Raimundas, vakarykštis vežėjas, keliolikametis paauglys. Vilhelmas pasisveikino su juo gan nejprastai: lengvai kepsnelėdamas anam per galvą. Berniukas tai priėmė kaip visai natūralų, draugišką gestą.

Dabar jieduėjo žemyn palei upokšnį miestelio centro link, Raimundas kažką užsidegęs jam pasakojo, bet kalbėjo tokia keista tarme, kad Voiničius nedaug tesuprato. Susidomėjęs nužiūrino gražius namus, išsirikiavusius palei kelią, ir darbininkus, kurie taisė elektros tinklą. Raimundas paklausė, ar Mečislovas žinąs, kas tai yra – elektra.

Paskui linktelėjo dviem pagyvenusioms moterims pūstais sijonais, sėdinčioms ant suoliuko priešais vieną iš namų.

– Frau Veber ir Frau Brecht, – tarė Raimundas ironiškai šyptelėdamas, ir jau šitai Voiničius suprato.

Netrukus bernaitis su pasididžiavimu mostelėjo į daktaro Bremerio sanatoriją, tą patį pastatą, kurį Voiničius matė vakar vakare. Dabar jis atrodė dar didingesnis, juolab kad rūkas beveik išsisklaidė ir kažin kur aukštai anapus slėnio dosniai sušvito rugsėjo saulė.

Vos atvedęs Voiničių prie reikalingų durų plačiame koridoriuje, Raimundas dingo. Dabar Mečislovą perėmė seselė apdribusiais raudonais paakiais. Trumpa mandagi šypsena akimirkai atidengė jos stambius, pageltusius dantis, koloritu derančius prie nuzulinto paausinto laikrodžio, grandinėle prikabinto prie chalato. Virš kišenėlės buvo išsiuvinėtas vardas ir pavardė: Sidonija Patek.

Voiničiui teko palaukti daktaro, mat jis dar nebuvo grįžęs iš vizitacijos. Atsisėdo ir paėmė vieną iš iliustruotų žurnalų, kurių buvo padėta pacientams, tačiau akys nerado juose nusiramino; švabacheris reikalavo per daug susikaupimo. Savo nuostabai Voiničius aptiko lenkišką laikraštėlį ir žodžiai gimtąja kalba iškart stebuklingai atpalaidavo žvilgsnį:

Prəsiškoje Silezijoje, ketvirtis mylios nuo ėkijos sienos, 11 mylių pietvakarius nuo Vroclavo, toli iš rytų vakarus tarp Riesengebirge ir Adlergebirge besidriekiančiame slėnyje Valdenburgo paviete prie Šteinos upelio glaudžiasi gražus miestelis Gerbersdorfas, jau kelis dešimtmečius garsėjantis kaip klimatinis kalnų stotis krūtinės ligoniams. Gerbersdorfas yra iškilęs 570 metrų virš jūros lygio, juostoje, kurioje medicinos mokslas vadina „džiovai atsparia“. Jis supantys kalnai siekia 900 metrų. Jie užstoja miestelį ir gydyklą nuo stiprių vėjų, todėl Gerbersdorfe, kaip retai kokiam slėnyje, vyrauja ramus oras.

Toliau nebeskaitė, tačiau brošiūrą perlenkė pusiau ir įsikišo kišenėn. Dabar jo dėmesį patraukė stiklinė spinta, kurioje stovėjo iš medžio pagamintas žmogaus liemuo – be galvos, rankų ir kojų, su atverta krūtinės ląsta ir pilvu, demonstravo skirtingomis spalvomis nudažytus vidaus organus. Voiničius priėjo prie medinio stuomens, norėdamas apžiūrėti, kaip atrodo plaučiai. Buvo glotnūs ir švarūs, nupoliruoti, žvilgantys laku. Priminė mėsingus milžiniškos gėlės žiedlapius arba grybus, augančius ant medžio žievės. Kaip nuostabiai jie pritiko prie krūtinės dydžio, kaip sutaikė savo orišką prigimtį su šonkaulių narvu. Tyrinėjo juos atidžiai, mėgindamas pasižiūrėti po smailėjančiu rageliu, kur jie siekėsi su kitais, susisukusiais visokių spalvų organais. Jautėsi nusivylęs, gal tikėjosi ko nors naujo, ko dar nežinojo. Kas padėtų įminti paslaptį. Kodėl jis serga. O kiti ne.

Kai sugrįžo į vietą, jį apėmė pažįstamas nerimas, tasai susierzinimas, į kurį organizmas reaguoja visada taip pat – prakaitavimu. Reikėsia nusirengti ir atidengti savo kūną svetimo žmogaus žvilgsniui. Ir panika: kaip paslėpsias nuo daktaro savo gėdingą ydą. Ką reikėsia sakyti, kad išvengtų pokalbio apie tuos visus opius jam dalykus? Kaip išsisukti? Tiek jau sykių tai repetavo.

Kai daktaras įpuolė į laukiamąjį, net nepažvelgė į jį – praskubėjo eikliu žingsniu, balto chalato skvernais plevėsuodamas. Ranka davė ženklą, kad pacientas atsistotų. Mečislovas kone risčia nusivijo daktarą į didelį kabinetą su didžiuliu langu, pilną stiklinių spintų, visokių medicininių prietaisų ir keistų fotelių. Kažkodėl nenustebino Voiničiaus, jog į daktaro stalą atremtas stovi šautuvas – didelis, anaipol ne medžioklinis, veikiau vinčesteris, su dailiai poliruota buožė. Daktaras neatsisukdamas liepė jam sėsti, ir Voiničius pasijuto saugus pasislėpęs už rašomojo stalo nelyg apkase.

Padavė daktarui profesoriaus Sokolovskio rekomendacinį laišką, tačiau daktaras į jį tik

dėbtelejo, kur kas labiau susidomėjęs sėdinčiu priešais jį kūnu. Jaunuolis pasijuto nesmagiai, daktaras į jį žiūrėjo tokiu žvilgsniu, tarsi matytų ne Mečislovą Voiničių, pacientą iš tolimojo Lvovo, o vien kūną, kažką daiktiška ir mechaniška. Iš pradžių jis nesidrovėdamas atvertė Voiničiui apatinį voką, įdėmiai apžiūrėjo akies obuolio gleivinę. Paskui žvilgsniu praslino nuo barzdos iki smilkinių, galop liepė jam nusirengti ligi pusės, kritiškai nužvelgė krūtinę, pirštu pamaigė paciento spenelius.

– Nežymiai padidėję, kaip ir limfmazgiai, – konstatavo. – Jums visą laiką taip?

– Keletą metų, – prisipažino sumišęs Voiničius.

Daktaras čiupo jam už smakro ir pirštu perbraukė per nelygius ir silpnučius dviejų dienų barzdauplaukių. Skrupulingai apčiupinėjo limfmazgius, o paskui jo ryžtingi pirštai ėmė stuksenti nugarą, išgaudami duslų garsą, dundenimą tarsi iš po žemių. Darė tai labai kruopščiai, centimetras po centimetro, nelyginant išminuotojas, ieškantis paslėptos bombos. Visa tai truko gerą pusvalandį, kol galų gale daktaras atsiduso ir liepė jam apsirengti. Ir tik dabar paėmė į rankas laišką. Ir prabilo, žvelgdamas pro savo akinius metaliniais rėmeliais:

– *Phthisis*. – Skambėjo taip, lyg būtų švilptelėjęs. – *Tuberculosis*, džiova, šiandien dar madingai vadinama: *Morbus Koch*. Juk jūs viską žinote, jaunikaiti, tiesa?

Voiničius baigė segiotis marškinius ir pritariamai linktelėjo.

– Kol kas nieko baisaus, pasakysiu atvirai. Mažmožis, grūdelis kažkoks viso labo.

„Phthisis“ reiškia irimas, žinote? – Žodį „Zerfall“ ištara su aiškiu malonumu, pabrėždamas „r“. – Tačiau mes čia tvarkomės su irimu.

– Taip, daktaro Bremerio metodas... – pradėjo Voiničius, bet daktaras nedavė jam baigti, atsistojo ir nekantriai sumosavo ranka.

– O taip. Bremeris laikėsi nuomonės, kad dangintis su džiova į Italiją nėra jokios prasmės. Tik kalnų oras gydo iš tikrųjų. Toks kaip čia. Matėte? – Gydytojas priėjo prie lango ir valandėlę susimąstė. – Esiame čia katilė, – sakydamas tai teatrališkai išskėtė rankas ir nubrėžė ore ratą, tarsi norėdamas, kad klausytojas geriau suprastų, kas tai per fenomenas. – Po mumis yra didelis požeminis ežeras, todėl čia šilčiau nei kur kitur. Šiame ore daug deguonies, o vėjo nėra. Vietiniai gyventojai čia niekada nežinojo, kas yra plaučių ligos ir epidemijos, galite patikėti? Niekas čia niekada nesirgo plaučių ligomis. Be to, vietovės aukštis yra labai tinkamas gydyti plaučių ligoms, nes dar pernelyg neapkrauna širdies, kaip kad būna aukščiau devynių šimtų metrų virš jūros lygio. Čia augantis eglių miškas prisotina orą ozono, o ozonas yra labai reikalingas, kad atsinaujintų kraujas ir visas organizmas. Jau pats kvėpavimas sustabdys tamstos jaunų plaučių irimą. Kiekvienas oro gurkšnis gydo, pažiūrėkite į tai taip. Įsivaizduokite, kad su kiekvienu

įkvėpimu į jūsų plaučius patenka tyriausia šviesa. – Doktoras žiūrėjo į Mečislovą pro akinių stiklus, grėsmingai didinančius jo tamsias akis. – Be to, turime čia ir kitokių atrakcijų. Jums tereikia vykdyti nurodymus, laikytis gydymo režimo. Pasijuskite tarsi kariuomenėje.

Priėjo prie lango ir galvos linktelėjimu parodė vaikštinėjančius po parką pacientus.

– Tai jūsų ginklo draugai.

Voiničius staiga suvokė, kad nepamėgs šito gydytojo. Jam prisiminė švelnus, geras daktaras Sokolovskis.

– Šitai man aišku, daktare, – atsakė jis, apsitampydamas marškinių rankogalius. – Norėčiau tik žinoti, ar turiu kokių šansų.

– Be abejo, kad turite šansų. Kitaip čia nė nebūtumėte atvažiavęs, jaunikaiti. Nebūtumėte išdrįsęs čionai atvažiuoti, nejausdamas, kad turite šansų. Sirgtumėte sau ramiai Rytuose. Ten juk lėkšta, ar ne?

Voiničiui dabar atėjo metas sužinoti daug įdomių dalykų apie genialųjį daktarą Bremerį, kuris nusipirko Gerbersdorfo kaimą ir daugiau kaip šimtą hektarų aplinkinių miškų ir žemių, idant įkurtų sanatoriją. Bremeris jau seniai pastebėjo, kad skrodimai ir gyvų tuberkuliozininkų tyrimai rodė disproporciją tarp širdies ir plaučių – plaučiai būdavo palyginti dideli, o širdys mažos, plonomis, glebiomis ir silpnomis sienelėmis. Anksčiau niekas nebuvo atkreipęs ypatingo dėmesio į tokią priklausomybę ir niekam nešovė į galvą šią krūtinės ląstos organų disproporciją susieti su tuberkuliozės etiologija. O juk akivaizdu, kad dėl mažos, silpnos širdies kraujotaka tampa lėtesnė, o plaučiai ir plaučių alveolės chroniškai nepakankamai aprūpinamos krauju. To padarinys yra džiova. Be to, daktaras Bremeris studijavo ligos paplitimo priklausomybę nuo geografijos, ir tai tik patvirtino jo įsitikinimą minėta etiologija. Iš keliautojų pasakojimų paaiškėjo, kad esama vietų ir regionų, kur tuberkulioze nesergama: aukštikalnės visose klimatinėse zonose, Islandija, Farerų salos, Kirgizijos stepės.

Viena vertus, čia lemiamą reikšmę turi ypatingos aukštikalnių klimato savybės. Kadangi kalnuose atmosferos slėgis žemesnis, organizmas į tai reaguoja padidėjusiu širdies aktyvumu ir paspartėjusiu pulsą, nes šitaip ginasi nuo deguonies trūkumo – o tai, savo ruožtu, pagreitina medžiagų apykaitą ir pakelia kūno temperatūrą. Antra, svarbus čia yra gyvenimo būdas ir mityba: maisto priteklius, ypač riebalų, kumysas, turintis alkoholio, sunkus fizinis darbas.

Spartesnis pulsas ir spartesnė širdies veikla lemia širdies raumens tūrio padidėjimą, dėl to sustiprėja šio organo raumenynas; minėtų regionų gyventojams dažnai net išsivysto širdies hipertrofija, taigi atvirkštinis reiškinys nei sergantiesiems tuberkulioze.

- Mielas jaunikaiti, - baigė savo paskaitą daktaras Zempervaisas. - Tai ir yra visas mūsų receptas. Vidurio Europoje sritis, kur nefiksuojama tuberkuliozės, prasideda maždaug keturių šimtų penkiasdešimtys metrų aukštyje. Plius nuolatinė gydytojo priežiūra ir atitinkama mityba. Ir, žinoma, judėjimas gryname ore. Mus gydo pati gamta.

Daktaras Zempervaisas išsitraukė popieriaus lapą ir ėmė papunkčiui rašyti rekomendacijas, komentuodamas jas jau kiek pavargusiu balsu:

- Mažiausiai šešias savaites, o geriausiai kelis mėnesius. Specialiai pacientui parinkti pasivaikščiojimo maršrutai, būtinai skirtingo statumo takais, kuriuose suoliukai turi būti arti vienas nuo kito, kad pacientas nepervargtų. Saikinga šalto vandens terapija. Štai kas jums padės. Medikamentais nepiktnaudžiauti. Užėjus stipriems kosulio spazmams, rekomenduoju sulaikyti kosulį, kiek galima, o jei sulaikyti nepavyksta, reikia mažais gurkšneliais gerti šaltą vandenį arba sodos vandenį su karštu pienu. Jei imtų kraujuoti iš plaučių, neduok Dieve, čia mes naudojame maišelius su ledu, dedame ant širdies ir plaučių, bei morfijaus injekcijas. Jei ištiktų ūmus priepuolis, su dusuliu ir silpnumu, duodame iš pradžių stipraus stimuliuojančio preparato, pavyzdžiui, šampano. Taip taip, nebijokite šampano ir alkoholio apskritai. Tik šiukštu nedideliais kiekiais. Girtauti pas mus griežtai draudžiama! Karščiavimo atveju iš pradžių temperatūra matuojama kas dvi valandas, karščiavimo faktui patvirtinti. Nuo naktinio prakaitavimo yra labai gerai vakare išgerti pieno su dviem, trimis šaukšteliais konjako arba užpiltinės. Sesuo Sidonija Patek viską jums paaiškins ir parodys.

Sakydamas šią visą prakalbą, daktaras rašė rekomendacijas, o Voiničius stebėjosi jo gebėjimu daryti tuos du dalykus susyk.

- Gyvenate pas Her Opicą, ar taip? Kas dieną ateidinėsite į kurhauzą į procedūras ir pagulėti, o kai tik atsilaisvins vieta sanatorijoje, pranešiu jums, čia viskas yra sklandu. Sklandu, - pabrėžė. - Kol kas Her Opico pensionas yra tamstos sveikatai toks pat tinkamas kaip ir mes ar daktaro Remplerio sanatorija, o kasdieniai pasivaikščiojimai tik parausvins jums skruostus.

Daktaras energingai atsistojo ir įteikė Voiničiui lapą su rekomendacijomis. Vizitas baigtas, jis priimtas.

Dabar sėdėjo laukiamajame, kol nesimpatiškoji seselė paruoš gydymo dienynėlį ir kitus reikalingus dokumentus. Išsitraukė iš kišenės keturlinkai sulankstytą brošiūrą ir baigė skaityti:

Apskritai reikia pripažinti, kad sveikatingumo požiūriu tinkamiausios yra tokios vietovės kaip Meranas Tirolyje, Gerbersdorfas Silezijoje arba Davosas Šveicarijoje, suprojektuotas pagal Gerbersdorfo pavyzdį. Dr. Remplerio sanatorija, įkurta 1875 m., yra beveik pačioje kalnų

papilduje ir susideda iš tam tikro skaičiaus pastatų – puošnių vilų. 1140 metrų ilgio vandentiekiu nuo kalno, kurio papilduje glaudžiasi sanatorija, į prašmatniai įrengtas dušų korpuso maudyklas atiteka tiesiai iš porfyrynių uolų trykštantis kristolinio tyrumo kalnų šaltinių vanduo.

Pacientams čia nestinga užsiėmimų ir pramogų. Didžiumą dienos užima jau vien gydomosios procedūros, pietūs ir t. t., o Gerbersdorfą supančios gražios apylinkės kviečia leistis į daugybę iškylų. Svarbiausias gydymo tikslas – kad pacientas pats stengtųsi savo ligą nugalėti. Jei stiprins savo organizmą, taps atsparus. Šitaip liga iš pradžių liausis vyšiusis, paskui palaipsniui pradės lėgti skausmas ir grįžti sveikata. Nuolat mankštinami ligos užpulti plaučiai mokosi tinkamai funkcionuoti, tyras kalnų oras stimuliuoja širdies veiklą. Gerbersdorfo sanatorinį gydymą galima priskirti prie sėkmingiausių. Beveik 75 proc. pacientų pasveiksta.

Būtų nuostabu tikėti, kad jis priklauso būtent prie tų septyniasdešimt penkių procentų.